

17.1

*Gallus Asinius og Larcus Licinus kritiserede et afsnit i Marcus Ciceros tale For Marcus Caelius; hvad der kan siges med fuld ret mod disse højst tåbelige personer til forsvar for det pågældende afsnit.*

1 Ligesom der blandt mennesker har fandtes uhyrer, som har berettet om ugudelige og falske forestillinger om de udødelige guder, således er der også fremtrådt så unaturlige og afsindige folk (blandt dem Asinius Gallus<sup>1</sup> og Larcus Licinus,<sup>2</sup> hvis bog bærer den afskyelige titel *Pisken over Cicero*), at de har dristet sig til at sige, at Marcus Cicero talte et sprog, der ikke var rent, men upassende og uoverlagt. 2 Der er ganske vist andre ting, de har beskyldt ham for, som hverken er værd at tale om eller at høre på; 3 men der, hvor de forekommer sig selv at være mest skarpsindige som kritikere af ord, ja, lad os nu bare se på, hvordan det er.

4 Marcus Cicero skriver i *For Marcus Caelius* således: "Jeg kommer saa til Beskyldningen om Udsvævelser, og jeg ved ikke alt det, samtlige Anklagere bragte til Torvs, ikke saa meget i Form af Beskyldninger som af giftig Sladder; dog tror jeg ikke, det vil gaa Cælius saa nær til Hjerte (*paeniteat*), at han ønsker, han var født Grimrian."<sup>3</sup>

5 De mener ikke, at han har brugt det rigtige ord: *paeniteat* ('fortryder'), og de siger, at det er nær ved at være naragtigt. 6 "For," siger de, "vi plejer kun at bruge *paenitere*, når de ting, vi selv har gjort, eller som er gjort i overensstemmelse med vores ønske eller plan, senere begynder at mishage os, og vi ændrer vores mening om dem;" 7 ingen kan, argumenterer de, med fuld ret sige, at 'han fortryder, at han er blevet født,' eller 'fortryder, at han er dødelig,' eller 'at han føler smerte, fordi hans legeme er blevet skadet eller såret ved et tilfælde,' siden vi hverken kan planlægge eller vælge i sådanne situationer, men disse ting sker for os mod vores vilje i kraft af naturens magt og bestemmelse: 8 "Således," fortsætter de, "var det ved Hercules ingen frivillig sag for Marcus Caelius, hvilket udseende han skulle fødes

---

1. Asinius, *Ciceromastix* fr. 1 Mazzarino.

2. Larcus Licinus, *Ciceromastix* p. 371 Mazzarino.

3. Cicero, *Pro Caelio* 6, overs. Otto Foss 1928-30, 96.

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

med, og så siger Cicero, at 'han ikke fortrød,' som om der i denne sag lå det forhold, at han havde grund til at fortryde."

9 Der ligger ganske vist denne mening, som de nævner, i dette verbum, og *paenitere* bruges kun korrekt om frivillige ting, selv om vore forfædre anvendte selve verbet også på en anden måde og sagde *paenitet* i en betydning, der er forbundet med *paene* ('næsten') og *paenuria* ('mangel'). Men det har andre relationer, og det vil jeg omtale et andet sted.<sup>4</sup> 10 I denne betydning, som er den almindeligt kendte, er det ikke blot ikke naragtigt, hvad Marcus Cicero skrev, men særdeles muntert og vittigt. 11 For da Marcus Caelius' modstandere og misundere, eftersom han var en smuk mand, hentede hans skønhed og udseende, så de kunne kaste mistanke om usædelighed på ham, gjorde Cicero nar ad en så absurd beskyldning, at de lagde ham den skønhed, som naturen havde givet ham, til last, og fuldt bevidst anvendte han den samme fejltagelse, som han gjorde nar ad, og sagde, "at Marcus Caelius ikke fortrød, at han ikke var født Grimrian," således at han ved selve sagen, fordi han udtrykte sig på denne måde, kunne rette bebrejdelser mod sine modstandere og gennem sine vittige bemærkninger påvise, at de gjorde noget latterligt, nemlig at de lagde Caelius til last, som om det var hans eget valg, hvilket udseende han blev født med.

## 17.2

*Nogle ord, som jeg nedskrev i al hast under læsningen af første bog af Quintus Claudius' Årbøger.*

1 Når jeg sad og læste en bog af en ældre forfatter, plejede jeg bagefter for at styrke min hukommelse i sindet at fastholde og gennemgå, hvad der i den pågældende bog var skrevet værdigt til noter dels til pris og dels til ris, og det var en yderst nyttig træning i at tilvejebringe erindringer om ord og sætninger, når jeg havde brug for dem. 2 F. eks. har jeg noteret disse ord, som jeg kunne huske, fra første bog af Quintus Claudius' *Årbøger*, en bog, jeg har læst de to sidste dage.

---

4. Hvilket Gellius aldrig nåede.

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

3 "De fleste," siger han, "kastede deres våben fra sig og skjulte sig (*inlatebrant*) ubevæbnede."<sup>5</sup> *Inlatebrant* synes at være en poetisk glose, men hverken upassende eller hård.

4 "Mens dette foregik," siger han, "lagde latinerne, der havde fået deres selvtillid igen (*subnixo animo*) efter deres feje sejr, en plan."<sup>6</sup> *Subnixo animo* betyder 'høj' og mere end *nixo*, og det er et ord med en klar betydning og ikke tilfældigt valgt; det betegner højhed i sindet og tillid, eftersom det, vi støtter os til (*innitimur*), rejser vi os ved og løfter os op ved.

5 "Han befalede enhver om at gå hjem og nyde (*frunisci*) sine ejendele."<sup>7</sup> *Frunisci* var virkelig temmelig sjældent på Marcus Tullius' tid og derefter meget sjældent, og der blev af dem, der ikke havde noget kendskab til tidlig litteratur, sat spørgsmålstegn ved, om det var latin. 6 Ikke blot er det latin, men *fruniscor* er et mere tiltalende og behageligt verbum end *fruor*, og ligesom *faticor* ('svinder hen') er afledt af *fateor* ('bekender'), sådan er *fruniscor* afledt af *fruor*. 7 Quintus Metellus Numidicus, der forekommer at have brugt et rent og purt latin, har i det brev, han sendte som landflygtig *Til Domitierne*, skrevet: "De blev afskåret fra enhver ret og ære, mens jeg hverken mangler vand eller ild og nyder (*fruniscor*) den største respekt."<sup>8</sup> 8 Novius anvender i et lystspil, som hedder *Gnieren*, ordet på følgende måde:

"Hvad de under stort besvær har skaffet sig, de nyder ej.

Den, der ikke sparer op til sig, . . . har nydt det selv."<sup>9</sup>

9 "Og romerne," siger Claudius, "får fat i (*copiantur*) mange våben, en stor mængde proviant og et enormt bytte."<sup>10</sup> Verbet *copiantur* stammer fra en soldaterlejr, og man vil ikke let finde det hos talere i civile retssager; det er dannet med

---

5. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 22 Peter.

6. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 13 Peter.

7. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 23 Peter.

8. Metellus, *Epistula ad Cn. et L. Domitium* (jf 15.13.6).

9. Novius, *Parcus* 77-8 Ribbeck (katalektisk trochæisk tetrameter).

10. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 24 Peter.

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

den samme ordform, hvormed man har dannet *lignantur* ('henter træ', *lignum*), *pabulantur* ('henter foder', *pabulum*) og *aquantur* ('henter vand', *aqua*).

10 "Da solen var gået ned (*sole occaso*)," siger han.<sup>11</sup> Dette udtryk har et ikke utiltalende strejf af fortidighed over sig, hvis man da har et øre, der ikke er simpelt og almindeligt; i de *Tolv tavler* står verbet på denne måde: "Før middag skal de diskutere sagen, og begge parter skal være til stede og holde deres tale. Efter middag skal man dømme til fordel for den part, der er til stede. Hvis begge parter er til stede, skal solnedgang (*sol occasus*) gælde som grænse."<sup>12</sup>

11 "Vi vil," siger han, "ikke træffe nogen beslutning (*in medium relinquemus*)."<sup>13</sup> Almindelige mennesker siger *in medio*; for de tror, at det dér er en fejl, og hvis man siger *in medium ponere* ('at gøre kendt'), tror de også, at det er en solecisme; men udtrykket vil synes at blive sagt med større rimelighed og tydelighed, hvis man undersøger disse ord med en vis omhu; på græsk siger man også *theínai eis méson* ('gøre bekendt'), og det er ikke nogen fejl.

12 "Efter at det var blevet meddelt," siger han, "at der var blevet kæmpet mod gallerne (*in Gallos*), var staten i nød."<sup>14</sup> Det er pænere og mere naturligt at sige *in Gallos* frem for *cum Gallis* ('med gallerne') eller *contra Gallos* ('mod gallerne'); disse udtryk er mere klodsede og forældede.

13 "På samme tid," siger han, "havde han i lige høj grad et fortrin i sit udseende, sine bedrifter, sin veltalenhed, sin position, sin energi og sin selvtillid, så at det var let at indse, at han havde store ressourcer (*magnum viaticum*) fra sig selv og i sig selv til at omstyrte republikken."<sup>15</sup> *Magnum viaticum* er et nyt udtryk for 'store evner' og 'store midler,' og han synes at have kalkeret grækerne, som har overført *efódion* ('rejsepenge') fra udgifter til vejen til udstyr med andre ting og ofte anvender *efodíason* ('forsyn med penge til rejsen') i betydningen 'forbered' og 'gør parat'.

---

11. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 3 Peter.

12. *XII Tabulae* 1.7-9.

13. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 25 Peter.

14. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 1 Peter.

15. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 8 Peter.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 17. bog

14 "For Marcus Manlius," siger han, "der som tidligere nævnt reddede Capitol fra gallerne, og hvis indsats sammen med diktatoren Marcus Furius mod gallerne staten især (*cumprime*) fandt modig og uimodståelig, han stod ikke tilbage for nogen i slægt og styrke og tapperhed i krig."<sup>16</sup> *Adprime* ('især') er mere hyppigt og *cumprime* mere sjældent, og det er afledt af *cumprimis*, som man sagde i betydningen *imprimis* ('blandt de første', 'især').

15 "At han ikke havde," siger han, "brug for rigdomme (*divitias opus esse*)."<sup>17</sup> Vi siger *divitiis*. Men det er ikke nogen fejl i hans sprog, og det er heller ikke det, man plejer at sige med en talefigur; det er nemlig en rigtig sprogbrug, og ældre forfattere har sagt det ved flere lejligheder, og der kan heller ikke gives en grund til, at det skulle være mere korrekt at sige *divitiis opus esse* end *divitias*, undtagen af dem, der betragter filologernes nye påfund som guddommelige.

16 "For heri," siger han, "ligger især en uretfærdighed hos guderne, at jo værre de er, desto mindre skade lider de, og guderne lader ikke de bedste være længe (*diurnare*) blandt os."<sup>18</sup> Det er usædvanligt, at han har sagt *diurnare* i betydningen 'at leve længe' (*diu vivere*), men det er dannet på samme måde, som vi siger *perennare* ('at vare i årevis').

17 "Med dem," siger han, "samtaledede han (*consermonabatur*)."<sup>19</sup> *Sermonari* forekommer noget landligt, men er mere korrekt, mens *sermocinari* er hyppigere, men knap så rent.

18 "At han ikke engang (*ne id quoque*)," siger han, "ville gøre det, som han dengang rådede til."<sup>20</sup> Han har sagt *ne id quoque* i stedet for *ne id quidem*; det første er nu sjældent i konversationssproget, men meget almindeligt hos ældre forfattere.

---

16. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 7 Peter.

17. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 26 Peter.

18. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 9 Peter.

19. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 6 Peter.

20. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 17 Peter.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 17. bog

19 "Så stor," siger han, "er templets hellighed (*sanctitudo*), at ingen nogen sinde har vovet at krænke det."<sup>21</sup> *Sanctitas* og *sanctimonia* er lige god latin, men ordet *sanctitudo* har en eller anden større værdighed, 20 ligesom Marcus Cato i talen *Mod Lucius Veturius* mente, at det gav større vægt at sige *duritudo* end *duritia*: "Den, som kendte hans frækhed og hårdhed (*duritudo*)."<sup>22</sup>

21 "Da det romerske folk," siger han, "havde givet en så stor pant (*arrabo*) til samniterne."<sup>23</sup> Han siger, at pantet bestod af seks hundrede gidsler, og han foretrak at sige dette frem for *pignus*, eftersom det førstnævnte ords styrke i denne sætning var vægtigere og skarpere; men i vore dage er man begyndt at betragte *arrabo* som en simpel glose, og det gælder endnu mere *arra*, selv om de ældre forfattere ofte har brugt *arra*, og Laberius har det flere gange.<sup>24</sup>

22 "De levede," siger han, "de mest elendige liv (*vitas*)."<sup>25</sup> 23 Og: "Denne mand gik til grunde af alt for megen lediggang (*otiiis*)."<sup>26</sup> I begge tilfælde er elegancen ud-søgt ved brugen af pluralis.

24 "Cominius steg ned," siger han, "den samme vej, han var steget op, og narrede således gallerne (*verba Gallis dedit*)."<sup>27</sup> Han fortæller, at 'Cominius gav gallerne en sludder for en sladder,' selv om han ikke havde sagt noget til nogen; gallerne, som belejrede Capitol, havde hverken set ham stige op eller ned. Men *verba dedit* ('han gav ord') har han brugt med den samme betydning, som hvis man siger *latuit atque obrepit* ('han blev ikke opdaget og narrede dem').

25 "Der var," siger han, "dale og store skove (*arboreta*)."<sup>28</sup> *Arboreta* er et mindre velkendt ord, *arbusta* mere almindeligt.

---

21. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 2 Peter.

22. Cato, *In L. Veturium de sacrificio admisso* fr. 75 Malcovati.

23. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 20 Peter.

24. Laberius 152 Ribbeck.

25. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 27 Peter.

26. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 28 Peter.

27. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 4 Peter.

28. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 29 Peter.

### Aulus Gellius, *Attiske nætter* 17. bog

26 "De troede," siger han, "at de, der var udenfor, og de, der var på borgen, indbyrdes havde samtaler (*commutationes*) og lagde planer."<sup>29</sup> *Commutationes*, det vil sige 'sammenligninger' og 'kommunikationer,' har han sagt, hvilket ikke er usædvanligt, men ved Hercules hverken klodset eller uelegant.

27 Disse småting, som jeg havde erindret mig efter læsningen, har jeg i mellemtiden noteret ned om denne bog.

#### 17.3

*Et citat fra Marcus Varros femogtyvende bog af Menneskelige forhold, hvori han giver en fortolkning af et vers hos Homer, som er anderledes end den sædvanlige.*

1 I nogle samtaler, vi engang førte om tidspunkterne for ting, som var blevet opfundet til brug for mennesker, sagde en ung mand, der ikke var uden lærdom, at brugen af *spartum* ('spansk hamp') længe havde været ukendt i Grækenland, og at det var blevet importeret fra Spanien lang tid efter erobringen af Ilium. 2 Der var en og anden af de tilstedeværende (nogle halvstuderende røvere, den type, som grækerne kalder dagdrivere), der grinede for at gøre nar ad dette udsagn, og de blev ved med at sige, at han, der havde fremsat det, havde læst en kopi af Homer, hvor følgende vers manglede:

"Skibenes planker er rådne og tovene (*spárta*) skøre og møre."<sup>30</sup>

3 Da sagde den unge mand ophidset: "Det er ikke et vers, der mangler i min kopi, men jer, der fuldstændigt har manglet en lærer, hvis I tror, at *spárta* i dette vers betyder det, som vi kalder *spartum*!"

4 De slog en højere latter op, og de var ikke holdt op, hvis ikke han havde hentet den femogtyvende bog af Marcus Varros *Menneskelige forhold*, hvori Varro har skrevet følgende om dette ord hos Homer: "Jeg mener ikke, at ordet *spárta* hos Homer betyder 'hamp,' men snarere *spártoi* ('en busk'), som siges at vokse på the-

---

29. Claudius Quadrigarius, *Annales* 1 fr. 5 Peter.

30. Homer, *Iliaden* 2.135, overs. Otto Steen Due 1999, 35.

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

bansk territorium. I Grækenland er man for nylig begyndt at importere *spartum* fra Spanien. Heller ikke liburnerne gjorde brug af dette middel; de syede de fleste af deres skibe sammen med remme, mens grækerne i højere grad anvendte *cannabum* ('hamp') og blå og andre dyrkede planter, hvoraf *spárta* har sit navn."<sup>31</sup>

5 Siden nu Varro siger sådan, er jeg i tvivl, om ikke den sidste stavelse i det ord, der findes hos Homer, skulle betones, med mindre ord af denne type skal udskilles ved en forskellig betoning, når de går fra en almen betydning til en speciel betydning af en ting.

17.4

*Digteren Menanders bemærkning til digteren Filemon, som han ofte ufortjent var blevet overvundet af i komediekonkurrencer; Euripides blev meget ofte besejret af af ringe digtere i tragediekonkurrencer.*

1 Menander blev ofte overvundet af Filemon, en forfatter, der slet ikke nåede op på højde med ham, i komediekonkurrencerne på grund af bestikkelse, partiskhed og politisk indflydelse. 2 Da Menander engang ved et tilfælde havde mødt ham, spurgte han: "Undskyld, Filemon, men sig mig, om du ikke rødmer, når du vinder over mig?"

3 Marcus Varro nævner,<sup>32</sup> at også Euripides kun vandt fem gange, selv om han skrev fem og halvfjerds tragedier, fordi flere af de ringeste digtere ofte besejrede ham.

4 Nogle siger, at Menander efterlod sig hundrede og otte, andre hundrede og ni komedier. 5 Men hos Apollodoros, en meget berømt digter, kan man læse disse vers om Menander i det værk, der hedder *Krønike*:

"Han stammed fra Kefisia, Diopeithes var  
hans far, af teaterstykker skrev han hundred fem

---

31. Varro, *Antiquitates rerum humanarum* 25 fr. 4 Mirsch (idet man så afleder det af *speiro* = sår).

32. Varro fr. 298 Funaioli.



**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

og døde, da han blev af år halvtreds plus to."<sup>33</sup>

6 Af alle disse hundrede og fem dramaer vandt han kun otte gange, fortæller Apollodoros i den samme bog.

17.5

*Det er overhovedet ikke rigtigt, hvad nogle ubetydelige retorikere mener, at Marcus Cicero i sit værk Om venskab har begået en fejl ved at sætte det omstridte i stedet for det, der er enighed om; det hele er behandlet og udforsket temmelig grundigt.*

1 Marcus Cicero ønsker i den dialog, der bærer titlen *Laelius* eller *Om venskabet*, at belære os om, at venskab ikke skal opdyrkes i håb eller forventning om at opnå fordele og heller ikke for penge eller belønning, men fordi venskabet selv er fyldt med gode egenskaber og værdighed, skal det efterstræbes og elskes, også selv om man ikke kan få nogen hjælp eller nogen gevinst fra det. Han har givet udtryk for denne anskuelse med følgende ord, hvor han gør Gaius Laelius, en klog mand, til en nær ven af Publius Africanus: 2 "For at komme med et eksempel: har Scipio haft behov for mig? Mindst af alt, og jeg har heller ikke haft behov for ham. Jeg holdt af ham, fordi hans moralske styrke gjorde et dybt indtryk på mig, han holdt af mig, fordi han måske satte mine personlige egenskaber højt. Vor hengivenhed for hinanden voksede, jo bedre vi lærte hinanden at kende. Men selv om vi i mange tilfælde fik stort udbytte af vort venskab, var det ikke forventningen herom, der var årsag til, at vi begyndte at holde af hinanden. Man er jo ikke venlig og imødekommende, fordi man ønsker, at andre skal stå i taknemmelighedsgæld til en – venlighed er jo ikke noget, man låner ud, nej, mennesket har en naturlig tilbøjelighed til at være imødekommende. Der er heller ikke tale om, at man skal bestræbe sig på at slutte venskab med andre i forventning om, at det kan betale sig, men fordi det fulde udbytte af et venskab ligger i selve det, at man holder af hinanden."<sup>34</sup>

---

33. Apollodoros, *Chronica* fr. 43 Jacoby (versene er jambiske trimetre).

34. Cicero, *De amicitia* 30-1, overs. Jørgen Mejer 1972, 447.

3 Da disse ord ved et tilfælde blev læst op i en forsamling af lærde mænd, var der en retorisk sofist, der udmærkede sig på begge sprog – han var ikke helt ukendt i gruppen af spidsfindige og smålige lærde, som kaldes *technikoí* ('sagkyndige'), og han var ikke uden evner i en diskussion – som mente, at Marcus Tullius havde brugt et argument, der hverken var solidt eller klart, men havde et argument fra den samme undersøgelse, sagen drejede sig om, og som man var ved at undersøge; med et græsk ord kaldte han det en fejl, at Cicero havde antaget *det, der var omstridt, i stedet for det, der var enighed om*. 4 Han sagde: "Cicero har nemlig taget de venlige og ædle mennesker for at bekræfte det, han sagde om venskabet, skønt man plejer at stille netop det spørgsmål, og det skal man også, med hvilken tanke eller plan dén er venlig og ædel, som handler ædelt og venligt: om det er, fordi han håber på, at velviljen bliver gensidig, og at han kan fremkalde en lignende omsorg for ham selv fra hans side, som han er venlig mod, hvilket de fleste synes at gøre, eller er det, fordi han af natur er velvillig, og venligheden og ædelheden helt af sig selv glæder ham, uden at han tænker på at få velviljen returneret, hvilket er langt det sjældneste." 5 Han mente, at argumenter enten skulle være sandsynlige eller tydelige og mindst muligt kontroversielle, og han sagde, at man kaldte det *apodixis* ('bevis'), når det, som var tvivlsomt eller dunkelt, blev illustreret gennem det, som der ikke var tvivl om. 6 Og for at påvise, at man ikke skulle tage de venlige og de ædle ligesom et argument eller eksempel over for det, der blev spurgt om vedrørende venskabet, sagde han: "Ved den samme lighed og ved det samme billede på fornuften kan man tage venskabet som argument, hvis nogen ville påstå, at mennesker burde være venlige og ædle ikke i noget håb om nogen profit, men af kærlighed og lyst til hæderlighed. 7 Han vil nemlig kunne sige på tilsvarende måde: 'Ligesom vi ikke sætter pris på venskabet i håb om nytte, således bør vi ikke være venlige og ædle, fordi vi har lyst til at få velviljen tilbage.' 8 Han vil kunne sige sådan, men venskabet kan ikke fremvise et argument for ædelhed eller ædelhed for venskab, når man stiller det samme spørgsmål om begge."

9 Der var flere, der mente, at denne kunstretoriker sagde dette med erfaring og klogskab, men at han naturligvis ikke havde kendskab til tingenes virkelige betegnelser. 10 For Cicero kalder dén 'venlig og ædel,' sådan som filosoferne mener,

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

man skal bruge ordene, ikke dén, der, som han selv siger, driver ågervirksomhed med velgerninger, men som handler venligt, uden at der er nogen stiltiende forestilling, der strømmer over til egne fordele. 11 Han har følgelig ikke anvendt et argument, der var dunkelt eller tvetydigt, men sikkert og gennemskueligt, siden man om dén, som virkelig er venlig og ædel, ikke spørger, med hvilken indstilling han handler godt eller ædelt. 12 Så skal man kalde ham med nogle helt andre navne, hvis han ved at udføre sådanne ting gør det mere for at hjælpe sig selv end en anden. 13 Kritikken kunne måske være lykkedes for denne spidsfindige sofist, hvis Cicero havde sagt det på følgende måde: "Som vi nemlig handler venligt og ædelt, ikke for at få velvilje igen." Dét at handle venligt kunne jo forekomme at ryge ind i en ikke venlig handling, hvis det skete ved en eller anden omstændighed, ikke ved den fasthed, der ligger i den vedvarende venlighed. 14 Men da Cicero har omtalt 'de venlige og ædle mennesker,' og de ikke er anderledes end, hvad jeg sagde før, har han kritiseret den lærdeste mands tale med snavsede fødder, som man siger, og snavsede ord.

17.6

*Det er forkert, hvad Verrius Flaccus har skrevet i den anden bog af Om uklarheder hos Marcus Cato om servus recepticius.*

1 Da Marcus Cato anbefalede *lex Voconia*, brugte han følgende ord: "I begyndelsen medbragte kvinden en stor medgift til jer; så holder hun en stor sum penge tilbage, som hun ikke lader sin mand have kontrol over, men hun låner den ud til ham; da hun senere er blevet vred, befaler hun sin egen private slave (*servus recepticius*) at forfølge manden og afkræve ham pengene."<sup>35</sup>

2 Der blev stillet det spørgsmål, hvad en *servus recepticius* var. Straks ledte man efter og fremdrog Verrius Flaccus' bøger *Om uklarheder hos Cato*. I anden bog står der skrevet, at en *servus recepticius* blev sagt om en slet og værdiløs slave, som efter at være blevet solgt bliver returneret på grund af en eller anden fejl og taget tilbage (*receptus*). 3 "Derfor," siger Verrius, "plejede man at beordre en slave af denne type til at forfølge ægtemanden og kræve pengene tilbage, for at herved

---

35. Cato, *Suasio legis Voconiae* fr. 158 Malcovati.

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

krænkelsen kunne blive større og fornærmelsen værre for manden, fordi en værdiløs slave rykkede ham for betaling af penge.<sup>36</sup>

4 Hvis der er nogle, der føler sig grebet af Verrius Flaccus' autoritet, så lad det følgende være sagt med tilladelse og tilgivelse fra dem. 5 En *servus recepticius* er nemlig noget helt andet i den sag, Cato taler om, end det, Verrius har skrevet. 6 Og det er nemt at forstå for enhver; sagen forholder sig utvivlsomt på følgende måde: Da kvinden gav medgiften til sin mand, så siges hun at holde det tilbage (*recipere*), som hun beholdt af sine ejendele, og som hun ikke overdrog til manden, ligesom man også nu til dags ved salg siger, at det, der undtages og ikke kommer til salg, holdes tilbage (*recipi*). Dette ord har også Plautus anvendt i *De tre drachmer* i følgende vers:

"Og han beholdt (*recepit*) sit baghus, da han solgte hus."<sup>37</sup>

Det vil sige: Da han solgte sit hus, solgte han ikke en lille del af det, som lå bag ved huset, men holdt det tilbage. 8 Også Cato selv ønsker at vise, at kvinden er velhavende, og siger: "Hun giver en stor medgift og beholder en stor sum penge," det vil sige: Hun giver en stor medgift og holder en stor sum tilbage. 9 Fra de ejendele, som hun holdt tilbage, da hun havde givet medgiften, yder hun derfor manden et lån. 10 Da hun så er blevet vred på manden og ønsker at få disse penge tilbage, udpeger hun som opkræver en *servus recepticius*, det vil sige hendes egen private slave, som hun havde modtaget sammen med de øvrige penge, og som hun ikke havde givet som del af medgiften, men holdt ham tilbage; det var nemlig ikke tilladt kvinden at give denne ordre til en af sin ægtemands slaver, men kun en, der tilhørte hende selv.

11 Jeg undlader at sige mere, hvormed jeg kan forsvare dette mit synspunkt: Begge holdninger ligger fremme, både hvad der er sagt af Verrius og af mig; enhver kan bruge, hvilken forklaring han synes, er den mest sande.

---

36. Verrius, *De obscuris M. Catonis* 2 fr. 2 Funaioli.

37. Plautus, *Trinummus* 194 (jambisk trimeter).

17.7

Følgende citat fra *lex Atinia*: "Hvad der end vil være blevet stjålet, skal der være et evigt retskrav på", forekommer Publius Nigidius og Quintus Scaevola ikke at dreje sig mindre om et tyveri, som har fundet sted, som et fremtidigt.

1 Et citat fra den gamle *lex Atinia*: "Hvad der end vil være blevet stjålet, skal der være et evigt retskrav på."<sup>38</sup> 2 Hvem kan tro andet end, at loven med disse ord kun taler om fremtiden? 3 Men Quintus Scaevola siger,<sup>39</sup> at hans egen far og Brutus og Manilius, der var overmåde lærde mænd, har diskuteret sagen og var i tvivl, om loven kun havde gyldighed for fremtidige tyverier eller også for tyverier, der var begået tidligere; for 'hvad der end vil være blevet stjålet', kunne forekomme at dreje sig om begge tider, både fortid og fremtid.

4 Således skrev Publius Nigidius, den lærdeste mand i den romerske stat, om deres usikkerhed i treogtyvende bog af *Filologiske kommentarer*.<sup>40</sup> Og han mener også selv, at angivelsen af tid er usikker, 5 men han drøfter det så kortfattet og dunkelt, at man skulle tro, at han snarere nedskriver nogle noter til støtte for sin egen hukommelse end til oplysning af læserne. 6 Han syntes dog at sige, at *est* ('er') og *erit* ('vil være') er selvstændige ord: Når de sættes for sig, har og beholder deres egen tidsbetydning; men når de forbindes med en fortidsform, mister de deres egen tidsbetydning og går over til fortid. 7 Når jeg nemlig siger: 'han er (*est*) på Marsmarken' eller 'han er (*est*) på folkeforsamlingen,' mener jeg nutid; når jeg siger: 'han vil være (*erit*) på Marsmarken,' betegner jeg fremtid; men når jeg siger: 'det er gjort' (*factum est*) eller 'det er skrevet' (*scriptum est*) eller 'det er stjålet' (*subreptum est*), forbindes *est* med fortid og ophører med at have nutidsbetydning, selv om det i sig selv er nutid. 8 "Således er det altså også," sagde han, "med det, der står i loven: Hvis man deler og skiller disse to ord, *subruptum* ('stjålet') og *erit* ('vil være'), så at man opfatter *subruptum erit* ligesom *certamen erit* ('der vil blive en kamp') eller *sacrificium erit* ('der vil blive en offerhandling'), vil loven synes at tale om fremtiden; men hvis man forstår udtrykket som forbundet og blandet

---

38. *Fontes Iuris Romani* p. 47.

39. Scaevola fr. 3 Huschke.

40. Nigidius, *Grammatici Commentarii* 23 fr. 34 Swoboda.

sammen, så at *subruptum erit* ikke er to, men ét ord og forenet med en passiv form, henvises der med dette ord ikke mindre til fortid end til fremtid."

#### 17.8

*Ved bordsamtalerne hos filosofen Taurus plejede man at diskutere og overveje spørgsmål af følgende art: 'Hvorfor fryser olivenolie ofte let, vin sjældnere og eddike næsten aldrig' og 'Vandet i floder og kilder kan fryse, men ikke havvand.'*

1 Filosofen Taurus modtog os i Athen for det meste til middag på det tidspunkt af dagen, hvor det allerede var blevet aften; 2 for dér spiser man først på dette tidspunkt.<sup>41</sup> Hyppigt var basis og fundament for hans middage en krukke med ægyptiske linser iblandet græskar, der var skåret i små stykker.

3 En dag da dette var bragt frem og sat på bordet, og vi var parate og ventede, befalede Taurus en slave at hælde olivenolie i krukken. 4 Det var en dreng fra Attika, der højst var otte år gammel, og som sprudlede af det særdeles festlige vid, der kendetegner hans alder og hans folk. 5 Uden at vide af det bragte han en fuldstændig tom flaske fra Samos, fordi han regnede med, at der var olie i den, vendte den på hovedet og, som det var sædvane, førte hånden rundt over hele krukken: men der kom ikke noget olie ud. 6 Drengen betragtede vredt flasken med truende øjne, og da han havde rystet den voldsommere, holdt han den igen over krukken; 7 da vi alle efterhånden så småt lo ad det, sagde drengen på græsk og tilmed på attisk: "I må ikke le, for der er olie indeni; ved I ikke, hvor koldt det har været her i morges? Den er frossen!"

8 "Din slyngel," sagde Taurus leende, "kan du så skynde dig at hente noget olie!"

Men da drengen var gået ud for at købe olie, var Taurus ikke fornærmet over forsinkelsen, men sagde: "Krukken har brug for olie, og som jeg ser det, er den alt for varm; lad os holde vores hænder tilbage, og lad os imens, eftersom drengen nu påpeget, at olie plejer af fryse, overveje, hvorfor netop olivenolie ofte og let bliver fast, mens vine kun sjældent fryser."

---

41. I Rom som regel ved den niende time, det vil sige omkring kl. 3 om eftermiddagen.

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

9 Han så hen på mig og bad mig sige, hvad jeg mente. 10 Så svarede jeg, at jeg gættede på, at vin frøs mindre hurtigt af den grund, at den indeholdt nogle frø af varme i sig, og at den var mere ildagtig af natur, og at det var derfor, Homer brugte udtrykket *aíthops oínos* ('glødende vin'), ikke, som andre troede, på grund af farven.<sup>42</sup>

11 "Det er virkelig, som du siger," sagde Taurus, "for det hænder jo som regel, at vinen varmer legemet, når den bliver drukket. 12 Men olivenolie varmer lige så meget og har ikke en mindre evne til at varme kroppen op. 13 Hvis derfor de ting, som er mere varme, er vanskeligere at få til at fryse, svarer det til, at de ting, der er koldere, fryser lettere. 14 Men eddike er det mest kuldebringende af alt, og alligevel fryser det aldrig. 15 Mon årsagen til, at olien stivner hurtigere, ligger i, at den er så let? For de ting forekommer at stivne nemmere, som er mere glatte og lette."

16 Taurus sagde yderligere, at det var værd at undersøge, hvorfor vandet i floder og kilder kunne fryse, mens et helt hav ikke kan fryse til. "Dog skriver historikeren Herodot," sagde han, "modsat alle andre, som har undersøgt dette spørgsmål, at det såkaldte kimmeriske Bosporushav og alt det, som hedder Det skythiske Hav, gribes af kulde og bliver fast."<sup>43</sup>

17 Så vidt Taurus. I mellemtiden var drengen kommet tilbage, og krukken var kølet af, og det var blevet tid til at spise og tie stille.

17.9

*Om den cifferskrift, som findes i Gaius Caesars breve; om andre hemmelige skrifttyper, man ser omtalt i ældre historie; hvad er lakonisk skytåle?*

1 Der eksisterer en samling breve fra Gaius Caesar til Gaius Oppius og Cornelius Balbus, der varetog Caesars interesser i dennes fravær. 2 I disse breve findes visse steder enkelte bogstaver, der ikke er sammensat, så de danner stavelser, og man skulle tro, at de var anbragt tilfældigt; man kan nemlig ikke danne ord af dem. 3 Men de havde indgået en hemmelig aftale om at lade bogstaverne bytte plads, så

---

42. Homer, *Iliaden* 1.462, 4.259, *Odysseen* 9.360, 14.447.

43. Herodot 4.28.1.

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

at hvert bogstav havde et andet bogstavs plads og navn, når de skrev, men når de læste, fik hvert bogstav sin rigtige plads og betydning; 4 hvilket bogstav der skulle skrives for hvilket, var der som sagt blevet enighed om mellem dem, som havde fundet på denne hemmelige måde at skrive på. 5 Der findes faktisk en omhyggelig kommentar af filologen Probus: *Om bogstavernes skjulte betydning i Gaius Caesars brevveksling.*

6 Når lakedaimonerne i gamle dage ville skjule og hemmeligholde de breve, de sendte officielt til deres generaler, for at deres planer ikke skulle blive kendt, hvis brevene blev opsnappet af fjenderne, sendte de breve af følgende art. 7 Der var to cylindriske stave, aflange, med den samme tykkelse og længde, glattet og udstyret på samme måde; 8 én blev givet til den feltherre, der drog i krig, men embedsmændene beholdt den anden hjemme under deres opsyn og segl. 9 Når der var blevet brug for mere hemmelige budskaber, viklede de rundt om denne stav en rem, der var relativt tynd, og så lang, som det var nødvendigt, i en rund og enkel spiral, så at kanterne overalt var forbundet og hang sammen på den rem, der blev viklet rundt, og stødte sammen. 10 Derefter skrev de på remmen på tværs af de forbundne kanter med bogstaver, der gik fra toppen og nedefter. 11 Remmen, der således var forsynet med bogstaver, viklede de af staven og sendte til feltherren, der var indviet i påfundet; 12 når remmen blev viklet af, viste den kun bogstaver, der var ufuldstændige og afstumpede, og den spredte dele og omrids af dem i vidt forskellige retninger; 13 og hvis denne rem var faldet i hænderne på fjenderne, kunne der intet gættes ud fra påskriften; 14 men så snart han, til hvem den var blevet sendt, havde modtaget den, viklede han den rundt om den tilsvarende stav, han havde, fra toppen og til enden, sådan som han vidste, at han skulle gøre, og således groede bogstaverne sammen ved at gå rundt om staven, og de leverede et helt og uforvansket brev, der var let at læse. 15 Denne brevtype kaldte lakedaimonerne *skytále* (stav).

16 Jeg har også læst i en ældre fremstilling af punernes historie, at en af deres berømte mænd – om det var Hasdrubal eller en anden, husker jeg ikke – havde skjult et brev, der drejede sig om hemmeligheder, på følgende måde: 17 Han havde fået nogle skrivetavler, der endnu ikke var overtrukket med voks, og havde skåret bogstaver ind i træet, og derefter havde han bestrøget tavlerne, som man plejer, og



**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

de tavler havde han sendt tilsyneladende uden tekst til en, han på forhånd havde meddelt det til; denne havde så skrabet dem fri for voks og havde læst bogstaverne, der var skåret ind i træet og var velbevarede.

18 I græsk historie er der også blevet udtænkt et forborgent og uventet skjulested med en barbars snedighed. 19 Histiaios var navnet på en mand fra Lilleasien, som kom fra et sted, der ikke var helt ukendt. 20 Kong Dareios herskede dengang over Lilleasien. 21 Da denne Histiaios opholdt sig i Persien hos kong Dareios, ønskede han at meddele en vis Aristagoras nogle hemmeligheder med skjult skrift. 22 Han udtænkte da følgende beundringsværdige skjulested til bogstaver. Han barberede alt håret af hovedet på en af sine slaver, der længe havde lidt af en øjensygdom, angiveligt for at helbrede ham, og på hans glatte hoved tatoverede han bogstaver. 23 Da han med disse bogstaver havde skrevet, hvad han havde ønsket, holdt han manden hjemme, indtil håret var vokset ud. 24 Da det var sket, befalede han ham at gå til Aristagoras og sagde til ham: 25 "Når du er ankommet til ham, skal du sige, at jeg har pålagt ham at barbere dit hoved, ligesom jeg gjorde for nylig."

26 Som slaven havde fået besked på, kom han til Aristagoras og afleverede sin herres budskab. 27 Og Aristagoras forstod, at budskabet ikke var uden grund, og gjorde dette. Således blev brevet overbragt.

17.10

*Favorinus' opfattelse af de vers hos Vergil, hvori han har efterlignet digteren Pindar i beskrivelsen af et udbrud af Ætna; han har sammenlignet og bedømt begge digte om det samme emne.*

1 Jeg kan huske, at da filosofen Favorinus i den varme årstid var taget hen til en af sine venners gård i Antium, og jeg var kommet fra Rom for at besøge ham, holdt han et foredrag om digterne Pindar og Vergil omtrent af følgende ordlyd: 2 "Venner og bekendte af Publius Vergilius beretter blandt det, de har fortalt om hans talent og karakter, at han plejede at sige, at han fødte sin vers fuldstændigt som en bjørn. 3 For, som han sagde, ligesom dette vilde dyr fødte en unge, der var formløs og misdannet, og ved bagefter at slikke dét, som det havde født således,

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

gav den form og dannede den, på samme måde var de nye produkter fra hans talent af et råt og ufuldkomment udseende, men ved derefter at behandle og pleje dem gav han dem ansigtstræk. 4 At denne mand, der havde en yderst forfinet smag, har sagt dette åbenhjertigt og sandfærdigt, beviser resultatet," sagde Favorinus. 5 "Hvad han nemlig har efterladt perfekt og efterpoleret, og hvorpå hans dom og valg havde lagt sidste hånd, nyder anerkendelse ved lovprisning af den poetiske skønhed; 6 men det, der blev udskudt af ham, for at det kunne blive gennemgået ved en senere lejlighed, men ikke kunne fuldendes, eftersom døden kom ham i forkøbet, er på ingen måde værdig til denne den mest udsøgte digters navn og smag. 7 Da han derfor blev plaget af sygdom og havde set døden nærme sig, bad og tiggede han indtrængende sine venner om at brænde *Aeneiden*, som han endnu ikke havde affilet tilstrækkeligt.

8 Blandt de passager," fortsatte Favorinus, "som synes at skulle have været behandlet igen og korrigeret, er især det sted, som drejer sig om Ætnabjerget. Da han nemlig ville konkurrere med et digt af Pindar, den gamle digter, som havde skrevet om dette bjergs natur og udbrud, dyngede han udtryk og ord op af en sådan art, at han på dette sted blev mere påfaldende og mere svulstig end Pindar selv, som ansås for at have en stil, der var alt for rigelig og overlæsset. 9 Og for at jeg nu kan gøre jer selv til dommere over det, jeg siger, vil jeg fremsige Pindars digt om Ætnabjerget, så meget jeg kan huske:

'Fra bjergets huler bryder frem i klareste kildevæld  
ild som ingen tør røre: Strømmende floder  
løber ved dagen med glimtende ild  
under røg, men i den mørke nat  
ruller den røde flammestrøm klippeblokke  
ned i havets dybder med dundrende larm.  
Uhyret er det dernede, som lader springe  
kilder af frygtelig ild, et jærtegn  
sælsomt med øjet at skue,

sælsomt at høre fra dem der har set det.<sup>144</sup>

10 Hør så," sagde Favorinus, "Vergils vers, som jeg med større ret kunne sige, han har påbegyndt end afsluttet:

'Havnen er stor i sig selv og velbeskyttet mod storme.  
Over den tordner dog Aetna med rædselsvækkende fjeldskred,  
opvælter nu og da skyer så sorte som kul imod himlen,  
hvirvlende røg som af beg og isprængt hvidnende aske,  
opsender bundter af flammer som slikker mod himmelens stjerner.  
Af og til gylper den kampesten op fra det indre af jorden  
og slynger flydende kugler af sten i støn gennem luften,  
medens det syder og bobler i bunden af kraterets dybder.<sup>145</sup>

11 Først og fremmest har Pindar i højere grad rettet sig efter virkeligheden og har sagt det, der var sandt, og hvad der plejede at ske, og hvad han kunne se med sine egne øjne, nemlig at Ætna om dagen røg og om natten lod flammer slippe ud; 12 derimod har Vergil, fordi han har anstrengt sig for at efterspore ord med larm og lyd, blandet de to tidsperioder sammen uden at gøre nogen forskel. 13 Den berømte græker har levende sagt, at strømme af ild bliver udspytet fra dybet, at floder af røg flyder af sted, og at de gule og snoede bugtninger af flammerne bærer ligesom nogle slanger af ild ud i havets bølger; 14 men vores landsmand har villet fortolke Pindars 'med glimtende ild under røg' med 'skyer så sorte . . . hvirvlende røg som af beg . . . og aske' og har ophobet det klodset og overdrevent, 15 og hvad Pindar har omtalt som 'kilder,' har Vergil overført hårdt og uden dækning til 'bundter af flammer'. 16 Ligeledes når Vergil siger 'slikker mod himmelens stjerner,' har han opdynget også dette overflødigt og grundløst," sagde Favorinus.

---

44. Pindar, *1. pythiske epinikion* 21-6, overs. Holger Friis Johansen 1981, 59.

45. Vergil, *Aeneiden* 3.570-7, overs. Otto Steen Due 1996, 89f.

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

17 Han tilføjede, at det også var umuligt at sige og næsten uforståeligt, når han siger, at 'den sorte sky ryger som af beg og isprængt hvidnende aske.' 18 "For de ting, der er hvide," fortsatte Favorinus, "plejer ikke at ryge eller at være sorte; med mindre han med *candenti* ('hvidnende') har brugt det almindeligt, men ukorrekt for aske, der gløder, ikke for aske, der er ildagtig og lysende. *Candens* er naturligvis afledt af *candor* ('hvidhed') og ikke af *calor* ('varme'). 19 Og når han siger, at 'sten og kampesten gylpes op,' og at de samme straks 'bliver flydende og stønner' og 'slynges gennem luften,' så er dette aldrig nogen sinde blevet skrevet af Pindar eller hørt fra nogens side, og af alle de ting, der er unaturlige, er dette det mest unaturlige."

17.11

*Plutarch forsvarer i sine Bordsamtaler Platons mening om beskaffenheden og naturen af maven og luftrøret mod lægen Erasistratos ved at benytte den gamle læge Hippokrates' autoritet.*

1 Både Plutarch<sup>46</sup> og andre lærde mænd har skrevet, at Platon blev kritiseret af den berømte læge Erasistratos,<sup>47</sup> fordi han sagde, at en drik flød ned i lungen, og når den var tilstrækkeligt fugtig, strømmede den gennem den, fordi den var mere porøs, og derfra passerede den ind i blæren; de sagde også, at Alkaios var ophavsmand til denne fejltagelse, fordi han havde skrevet i sine digte:

"Væd nu lungerne med vin; for Hundestjernen drejer rundt."<sup>48</sup>

2 De skriver videre, at Erasistratos sagde, at der var ligesom to små kanaler eller rør, og at de udgik nedad fra mundens svælg, og at gennem den ene af disse førtes og gled al mad og drikke ned i maven, og herfra blev det bragt ind i bugen, som græsk hedder *he káto koilía*, og her bliver det ført frem og fordøjet, og dernæst går den mere tørre afføring ud i tarmen, som på græsk hedder *kólon*, mens det

---

46. Plutarch, *Bordsamtaler* 7.1 (698a).

47. Erasistratos p. 194 Fuchs.

48. Alkaios fr. 347 Lobel & Page (katalektisk trochæisk tetrameter).

mere fugtige går gennem nyrerne til blæren. 3 Gennem det andet rør, som på græsk kaldes *tracheia arteria* ('luftrøret'), kommer åndedraget fra den forreste del af munden ned i lungen og derfra tilbage til munden og næseborene, 4 og ad den samme vej er der også adgang for stemmen, og for at drikke og mere tør føde, som skal gå ned i maven, ikke skal falde fra munden og glide ned i dette rør, gennem hvilken åndedraget går frem og tilbage, og vejen for åndedraget blive spærret ved dette uheld, er der ved naturens kunst og hjælp over disse to åbninger placeret, hvad der hedder *epiglottis* ('strubelåg'), ligesom et bevægeligt låg, der skiftevis lukker og åbner, og dette *epiglottis* dækker og beskytter luftrøret, mens man spiser og drikker, for at ikke noget mad og drikke falder ned i denne vej for det bølgende åndedræt; og derfor flyder der ingen fugtighed ned i lungen, fordi luftrørets åbning er beskyttet.

6 Dette er Erasistratos' synspunkter i modsætning til Platons. Men Plutarch siger i sine *Bordsamtaler*,<sup>49</sup> at Hippokrates var ophavsmand til Platons anskuelse, og at denne mening deltes af Filistion fra Lokroi og Hippokrates' elev Dioxippos, to berømte læger fra gamle dage, og at den *epiglottis*, Erasistratos havde talt om, ikke var anbragt på dette sted for at forhindre, at nogen drik flød ind i luftrøret – det ser nemlig ud, som om væsker er nyttige og nødvendige for at pleje og væde lungen – men var sat her ligesom en leder og dommer for at stoppe eller give adgang, hvad der kunne være til fordel for helbredet, nemlig at holde alle spiselige ting væk fra luftrøret og sende det ned i maven, og fordele drikkevarer mellem maven og lungen, og hvad der skulle få adgang til lungen gennem luftrøret, skulle ikke være hurtigt og heller ikke alt på én gang, men det skulle bremses og holdes tilbage ligesom af en barrikade, og så skulle den gradvist og lidt efter lidt sende det videre, og resten skulle den lede ind i det andet rør til maven.

17.12

*Om ubetydelige emner, som grækerne kalder ádoxoi, men som Favorinus diskuterer for øvelsens skyld.*

---

49. Plutarch, *Bordsamtaler* 7.1 (699c).

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

1 Ubetydelige emner, eller hvis nogen foretrækker det: overraskende emner, som grækerne kalder *ádoxoi hypothéseis* ('foragtede emner'), er ikke bare blevet taget under behandling af de gamle sofister, men også af filosoffer, og min egen ven Favorinus<sup>50</sup> kastede sig ofte med fornøjelse over disse sager, fordi han mente, at de var velegnede til at vække hans ånd eller træne hans skarpsindighed eller overvinde vanskeligheder i praksis. 2 F. eks. når han undersøgte lovprisninger af Thersites, eller når han berømmede tredjedagsfeberen, sagde han vittige ting, der ikke har været nemt at finde på, vedrørende begge emner, og han har efterladt dem i sine skrifter.

3 I lovprisningerne af feber førte han også Platon frem som vidne, som han siger, har skrevet, at den, der har lidt af tredjedagsfeber, men er kommet sig og har genvundet sine kræfter, vil være mere varigt og mere sikkert rask.<sup>51</sup> Og i disse lovprisninger har han også spøgt med denne lille sætning, som ved Hercules ikke er ganske uden elegance: 4 "Der findes et vers, som mange generationer af mennesker har værdsat:

'Snart har en dag en stedmoders sind, snart er den en moder.'<sup>52</sup>

Med dette vers menes der, at det ikke kan gå godt hver dag, men at den ene dag kan være god og den anden dårlig. 5 Når det nu er sådan," fortsætter han, "at det i menneskelivet skifter mellem godt og dårligt, hvor meget heldigere er da ikke denne feber, der har et interval på to dage, hvori der er én stedmoder og to mødre?"

17.13

*Hvor mange og hvilke betydninger partiklen quot har, og hvor ofte den er uklar i ældre litteratur.*

---

50. Favorinus fr. 65 Marres.

51. Platon, *Timaios* 86a.

52. Hesiod, *Værker og dage* 825, overs. Lene Andersen 1999, 77.

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

1 Partiklen *quin*, som filologerne kalder en konjunktion, synes at forbinde talen på forskellige måder og med forskellige betydninger. 2 Den menes nemlig at have én betydning, når vi skælder ud eller spørger eller opmuntrer og siger: *quin venis?* ('hvorfør kommer du ikke?'), *quin legis?* ('hvorfør læser du ikke?') eller *quin fugis?* ('hvorfør flygter du ikke?'). Og den har en anden mening, når vi bekræfter på følgende måde: 'Der er ingen tvivl om, at (*non dubium est, quin*) Marcus Tullius er den mest veltalende af alle.' Den har en tredje betydning, når vi skriver noget, der synes at være en modsætning til det foregående: 'Isokrates forsvarede ikke sager, med mindre (*quin*) han mente, at det var nyttigt og hæderligt;' 3 denne betydning afviger ikke fra den, der findes i tredje bog af Marcus Catos *Begyndelse*: "Dem beskriver jeg ikke til sidst, fordi de ikke (*quin*) er gode og energiske folk."<sup>53</sup> 4 I anden bog af *Begyndelse* har Cato anvendt denne partikel i stort set den samme betydning: "Han mente ikke, at det var tilstrækkeligt, at han havde skadet ham i det skjulte, men også (*quin*) nedgjort hans ry."<sup>54</sup>

5 Yderligere har jeg bemærket, at Quadragarius i ottende bog af sine *Årbøger* har anvendt denne partikel på en meget dunkel måde. Jeg citerer hans ord: "Han kommer til Rom; han klarer lige akkurat, at (*quin*) der bestemmes en triumf."<sup>55</sup> 6 Ligeledes står der i sjette bog af hans *Årbøger* følgende ord: "Der manglede kun lidt i, at (*quin*) de ville forlade lejren og vige for fjenden."<sup>56</sup> 7 Det undgår ikke min opmærksomhed, at nogen vil kunne sige af ganske hjerte, at der ikke er nogen vanskelighed i disse ord; 8 for man vil kunne sige, at *quin* er det samme som *ut* i begge tilfælde, som om man sagde: "Han kommer til Rom; han klarer lige akkurat, at (*ut*) der bestemmes en triumf." Og ligeledes i det andet tilfælde: "Der manglede kun lidt i, at (*ut*) de ville forlade lejren og vige for fjenden." 9 Lad bare dem, der er så hurtige, ty til ombytninger i de ord, de ikke forstår, men lad dem dog gøre det mere tilbageholdende, når de vil kunne gøre det.

---

53. Cato, *Origines* 3 fr. 73 Peter.

54. Cato, *Origines* 2 fr. 36 Peter.

55. Claudius Quadrigarius, *Annales* 8 fr. 70 Peter.

56. Claudius Quadrigarius, *Annales* 6 fr. 58 Peter.

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

10 Kun den, som har lært, at denne partikel, vi taler om, er sammensat og forbundet og ikke kun har funktionen at forbinde, men er dannet med en særlig betydning, vil virkelig forstå dens forskellige betydninger. 11 Da det kræver en længere afhandling, så vil den, der har tid nok, kunne finde det i de *Kommentarer*, som Publius Nigidius kaldte *Filologiske*.<sup>57</sup>

17.14

*Et udvalg af elegante formuleringer af Publilius' farcer.*

1 Publilius har forfattet farcer, og han er blevet regnet for så god, at han er jævnbyrdig med Laberius. 2 Men Gaius Caesar følte sig så stødt af Laberius' grovhed og arrogance, at han erklærede, at han fandt Publilius' farcer mere tiltalende end Laberius'.

3 Af denne Publilius findes adskillige elegante sentenser, som kan anbefales til at anvende i dagligdags samtale; 4 her følger nogle prøver, der er afrundet til enkelte verselinjer, og som jeg ved Hercules har lyst til at citere:

Et råd er dårligt, hvis man ej kan ændre det.  
Gi'r man til værdig, får man fordel ved at gi'.  
Hvad ej kan undgås, skal du tåle uden vrøvl.  
Den, som kan mer end ret, vil mere, end han må.  
En munter rejseven er bedre end en vogn.  
Beskedenhed? Det gode rys elendighed!  
En arvings gråd er under masken lutter smil.  
Hvis tålmod krænkes, bli'r det ofte raseri.  
Neptun anklages skidt ved skibbrud nummer to.  
Hav den til ven, som du kan tro til uven bli'r.  
Når gammel uret tåles, kaldes på en ny.

---

57. Nigidius, *Commentarii grammatici* fr. 52 Swoboda.



En fare overvindes uden fare ej.<sup>58</sup>

17.15

*Akademikeren Karneades rensede sin mave med nyserod, inden han skulle til at skrive et skrift mod stoikeren Zenons læresætninger; om natur og medicinsk virkning af hvid og sort nyserod.*

1 Da akademikeren Karneades skulle til at skrive et angreb på stoikeren Zenons bøger, rensede han den øverste del af sit legeme med hvid nyserod, for at ingen af de fordærvede væsker i hans mave skulle strømme op til forstandens bolig og svække hans intellekts fasthed og styrke; 2 med en sådan omhu og en sådan forberedelse af sig selv gik denne glimrende begavede mand i gang for at gendrive, hvad Zenon havde skrevet. 3 Da jeg havde læst dette i græsk historie, undersøgte jeg, hvad der mentes med hvid nyserod.

4 Jeg erfarede da, at der fandtes to slags nyserod, der karakteriseres ved en forskel i farve, for den er hvid og sort; men disse farver kan ikke ses i frø af nyserod og heller ikke i kvistene, men kun i roden; med den hvide kan man rense maven og den øverste del af tarmen ved at brække sig; med den sorte tømmes bugen, som kaldes den nedre; begge har den virkning, at de fjerner de skadelige væsker, hvori der er årsager til sygdomme. 5 Men der er også en risiko for, at når enhver vej i legemet står åben, kan man sammen med sygdommenes årsager også miste det, hvori der ligger årsagen til livet, og når et menneske har mistet ethvert fundament for naturlig ernæring, dør det af udmattelse.

6 Men Plinius Secundus skriver i sin *Naturhistorie*,<sup>59</sup> at nyserod kan indtages på øen Antikyra med den største sindsro. Derfor, fortæller han, var Livius Drusus, der havde været folketribun, og som led af den sygdom, der hedder *comitialis*,<sup>60</sup> sejlet til Antikyra og havde drukket nyserod på denne ø og var blevet helbredt for sygdommen på denne måde.

---

58. Publilius M 54 Beckby, B 12, F 11 (*mutari* Beckby), C 46, C 17, F 28, H 19, F 13, I 63, I 16, V 16, N 7, N 40, P 20 (jambiske trimetre).

59. Plinius, *Naturalis historia* 25.52.

60. Epilepsi (se også 16.4.4 og 20.1.27).

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

7 Ydermere har jeg læst, at gallerne smører deres pile med nyserod, når de går på jagt, fordi de vilde dyr, der bliver ramt af disse og dør, bliver mørere, når de skal spises; men på grund af kontakten med nyseroden siges de at skære et stykke rundt om de sår, der er forvoldt af pilene.

17.16

*Pontiske ænder har en evne til at fordøje gift; kong Mithridates' erfaring med den slags medikamenter.*

1 Man fortæller, at pontiske ænder normalt ernærer sig ved at spise gift. 2 Lænaeus, der var tidligere slave hos Gnaeus Pompeius, fortæller også, at den velbekendte Mithridates, der var konge af Pontos, havde forstand på medicin og modgifter af den slags, og at han plejede at blande deres blod i medikamenter, som kan fordøje gift, og det blod var den kraftigste ingrediens i fremstillingen; 3 kongen selv skal ved flittig brug af sådanne midler have sikret sig mod hemmelige anslag ved sine måltider, 4 ja han skal af egen drift bevidst for at vise sin immunitet ofte have indtaget hurtigtvirkende gift, og det havde alligevel ikke skadet ham. 5 Da han derfor senere var blevet besejret i et slag og var flygtet til en fjern afkrog af sit rige og havde besluttet sig for at dø, havde han uden held forsøgt sig med nogle meget voldsomme gifte for at fremskynde sin død, så han måtte stikke sværdet i sig selv. 6 Denne konges mest berømte modgift hedder *Mithridatios*.

17.17

*Kong Mithridates af Pontos talte to og tyve sprog; Quintus Ennius sagde, at han havde tre hjerter, fordi han var kyndig i tre sprog, græsk, oskisk og latin.*

1 Quintus Ennius plejede at sige, at han havde tre hjerter, fordi han kunne tale græsk, oskisk og latin. 2 Mithridates, den navnkundige konge af Pontos og Bithynien, som blev besejret af Gnaeus Pompeius i et slag, mestrede sprogene hos de to og tyve folkeslag, han havde under sig, og han talte aldrig aldrig med mænd fra disse folk gennem en tolk, men når han skulle henvende sig til nogen, talte han på samme måde den pågældendes sprog lige så godt, som havde han været deres landsmand.

17.18

*Marcus Varro skriver, at historikeren Sallust blev grebet i hor af Annius Milo, slået med pisk og først sluppet løs, da han havde betalt en sum penge.*

Marcus Varro, en mand, der i sine skrifter og i sin livsførelse er særdeles pålidelig og seriøs, fortæller<sup>61</sup> i sin bog *Pius eller Om freden*, at Gaius Sallustius, forfatteren med den alvorlige og strenge udtryksform, i hvis historieværk vi kan se, at der bliver anstillet undersøgelser ligesom censorernes, blev grebet i hor af Annius Milo, der slog ham med pisk og først slap ham løs, da han havde betalt en sum penge.

17.19

*Hvad filosofen Epiktet plejede at sige til uduelige og gemene mennesker, der ivrigt kastede sig over filosofiske studier; hvilke to ord han mente, man skulle overveje som de mest helsebringende af alle.*

1 Jeg har hørt Favorinus fortælle, at filosofen Epiktet havde sagt, at de fleste af dem, som angav at studere filosofi, var filosoffer af den type, der 'intet gjorde, men kun talte.' 2 Det er endnu skarpere, hvad Arrian i de bøger, han forfattede om hans forelæsninger, har fortalt, at han plejede at sige. 3 "Når han nemlig," fortæller Arrian, "havde bemærket, at der var en mand uden skam i livet, med hensynsløs energi, fordærvet karakter, fremfarende, forvoven, som kun dyrkede praleri og alle andre ting undtagen sin ånd, når han," siger Arrian videre, "havde set en mand af den art give sig i kast med at studere filosofi, angribe naturfilosofi, pønse på dialektik og jage efter og udfritte mange læresætninger af den slags, påkaldte han guders og menneskers hjælp, og mens han som regel råbte op, skældte han manden ud med følgende ord: 'Menneske, hvor lægger du det hen? Se efter, om karret er blevet rent! Hvis du lægger det til din indbildskhed, er det gået tabt! Hvis det rådner, så lad det blive til urin eller eddike eller noget, der er værre end det!'"<sup>62</sup> 4 Der er virkelig intet, der er mere alvorligt end disse ord, intet mere

---

61. Varro, *Pius aut De pace* p. 256 Riese.

62. Epiktet, *Diss.* fr. 10 Schenkl.

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

sandt, hvormed den største blandt filosoffer erklærede, at når filosofiens litteratur og lærdomme var flydt ned i et falsk og udartet menneske ligesom i et smudsigt og snavset kar, bliver det ændret, forandret og fordærvet, og som han selv siger temmelig kynisk, det bliver til urin eller, hvis der findes noget mere beskidt end urin.

5 Ydermere plejede hin Epiktet også – hvilket jeg hørte fra samme Favorinus – at sige, at der var to laster, som var alvorligere og hæsligere end alle andre, nemlig utålmodighed og begærlighed, når vi enten ikke udholder og bærer de uretfærdigheder, som vi bør tåle, eller vi ikke holder os væk fra de ting og nydelser, vi bør holde os fra. 6 "Derfor," siger han, "hvis nogen lægger sig disse to ord på hjerte og drager omsorg for dem ved at give sig selv befalinger og overholde dem, vil han for det meste være uden laster, og han vil leve et meget roligt liv. Disse to ord er: Hold ud og hold væk!"

17.20

*Et citat af Platons Symposion, der er skrevet smukt og velklingende i rytme og ordsammenstillinger og for øvelsens skyld oversat til latin.*

1 Der blev læst op af Platons *Symposion* hos filosofen Taurus. 2 Pausanias' ord, hvori han lovpriser elskoven, da det er hans tur til at holde en tale blandt gæsterne, holdt jeg så meget af, at jeg bestræbte mig for at lære dem udenad. 3 Her er så en passage, som jeg husker: "Med hver en Gerning er det jo saa: ser man paa den i og for sig, da er den hverken skøn eller uskøn; det, som vi nu har for, naar vi drikker og synger og taler – intet af det er skønt i sig selv, men den Maade, paa hvilken det sker, derpaa alene kommer det an: naar det udføres skønt og paa rette Vis, saa bliver det skønt, hvis ikke, saa bliver det uskønt. Ligesaa er ikke heller hver Elskov og hver en Eros skøn og værdig til Pris, men den alene, som lærer os at elske i Skønhed."<sup>63</sup>

4 Da disse ord var blevet læst, sagde Taurus til mig: "Hør, lille retoriker!" – sådan plejede han nemlig at kalde mig i begyndelsen, da jeg netop var kommet ind i hans skole, fordi han troede, at jeg kun var kommet til Athen for at erhverve mig veltalenhed – "Ser du denne rige, strålende og afrundede syllogisme, der er om-

---

63. Platon, *Symposion* 180e4-1a6, overs. Hans Ræder 1932-41, 3, 99.

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

vundet med korte og runde rytmer med en vis ensartet drejning? 5 Kan du citere for os i jeres retorikeres bøger en tale, der er komponeret så fint og velklingende? Og dog mener jeg, at du skal betragte rytmen som en biting. 6 Man skal nemlig rette sine skridt mod det inderste hos Platon og selve tingenes vægt og værdighed og ikke dvæle ved charmen i hans småord og skønheden i hans ordvalg."

7 Denne opfordring fra Taurus om det musikalske i den platoniske diktion ikke blot ikke standsede mig, men inciterede mig også til at tage fat på elegancen i græsk med latinske ord; 8 og ligesom der findes nogle små og ubetydelige dyr, der er frække nok til at efterligne, hvad de end har hørt eller set, sådan har jeg vovet, ikke at konkurrere med med det, som jeg beundrer i Platons stil, men kun at skabe nogle omrids og skygger. Som det følgende, som jeg har udtrykt på basis af hans ord [der følger en latinsk oversættelse af passagen hos Platon].

17.21

*På hvilke tidspunkter berømte grækere og romere virkede mellem grundlæggelsen af Rom og den anden puniske krig.*

1 For at have en oversigt over vor ældste historie og ligeledes over de berømte mænd, der var blevet født her, og for at undgå uoverlagt at sige noget uklogt vedrørende kendte mænds tid og liv i mine samtaler, ligesom den udannede sofist gjorde, som for nylig i et foredrag sagde, at filosofen Karneades havde fået penge af kong Alexander, Filips søn, og at stoikeren Panaitios var samtidig med Africanus den Ældre, for som sagt at vogte mig for fejltagelser i tid og perioder gjorde jeg notater fra de værker, som hedder *Krøniker*, om, på hvilke tidspunkter de græske såvel som de romerske mænd havde deres storhedstid, som var navnkundige og fremtrædende i kraft af deres begavelse eller magt i tiden mellem grundlæggelsen af Rom og den anden krig med carthagerne, og disse notater, som jeg har gjort på mangfoldige forskellige steder, har jeg nu ordnet i hast. Det var nemlig ikke min opgave med anspændt og udførlig omhu at forfatte en oversigt over de fremragende mænd fra begge folk, der levede på samme tid, men at mine *Nætter* i et vist omfang kunne overstrøs med disse små blomster fra historien. 2

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

Det synes tilstrækkeligt i disse excerpter at sige noget om nogle få mænds tidsalder, hvoraf man kan gætte ganske nemt om flere, som jeg ikke nævner.

3 Jeg vil således begynde med den berømte Solon, eftersom næsten alle forfattere er enige om, at Homer og Hesiod levede på næsten samme tid, eller at Homer var en smule ældre, og at de begge har levet før grundlæggelsen af Rom, da Silverne herskede i Alba mere end hundrede og tres år efter den trojanske krig, hvis man skal tro Cassius, der skriver om Homer og Hesiod i første bog af sine *Årbøger*,<sup>64</sup> og cirka hundrede og tres år før grundlæggelsen af Rom, som Cornelius Nepos har sagt om Homer i første bog af sin *Krønike*.<sup>65</sup>

4 Der fortælles altså, at Solon, én af de kendte vismænd, havde skrevet love til athenerne, mens Tarquinius Priscus var konge i Rom på treogtredivte år. 5 Under Servius Tullius' regering var Peisistratos tyran i Athen, og Solon var tidligere draget i frivillig landflygtighed, eftersom man ikke havde troet ham, da han forudsagde tyranniet. 6 Senere kom Pythagoras fra Samos til Italien, mens en søn af Tarquinius blev konge, han som fik tilnavnet *Superbus* ('Arrogant'), 7 og på samme tid blev i Athen Hipparchos, Peisistratos' søn og bror til tyrannen Hippias, dræbt af Harmodios og Aristogeiton. 8 Cornelius Nepos beretter,<sup>66</sup> at Archilochos allerede var kendt og berømt for sine digte, da Tullus Hostilius var konge i Rom.

9 To hundrede og tres år efter grundlæggelsen af Rom eller ikke meget mere berettes det, at perserne blev besejret af athenerne i det berømte slag ved Marathon under ledelse af Miltiades, som efter sejren blev domfældt af det athenske folk og døde, mens han sad fængslet. 10 Så var i Athen Aischylos en digter, der var berømt for sine tragedier. 11 Omtrent på samme tid valgte i Rom folket tribuner og ædiler, efter at de for første gang havde gjort oprør, og ikke længe efter blev Gnaeus Marcius Coriolanus angrebet og forfulgt af folketribunerne, og han gik over til volskerne, som da var fjender, og førte krig mod det romerske folk.

---

64. Cassius Hemina, *Annales* fr. 8 Peter.

65. Nepos, *Chronica* fr. 4 Malcovati.

66. Nepos, *Chronica* fr. 7 Malcovati.

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

12 Få år senere blev kong Xerxes slået af athenerne og en stor del af Grækenland i et søslag ved Salamis under ledelse af Themistokles og jaget på flugt; 13 tre år herefter, da Titus Menenius Agrippa og Marcus Horatius Pulvillus var konsuler, blev under den veientiske krig tre hundrede og seks patriciere af slægten Fabius sammen med deres tilhængere alle omringet ved floden Cremera af fjenderne og dræbt.

14 På denne tid var Empedokles fra Akragas berømt som naturfilosof. 15 Det er en kendsgerning, at der i Rom samtidigt blev valgt en timandskommission til at forfatte love, og at de først skrev ti tavler, hvortil der snart tilføjedes to andre.

16 I Grækenland påbegyndtes den store peloponnesiske krig, som Thukydid har skrevet om, omkring tre hundrede og tre og tyve år efter Roms grundlæggelse. 17 På denne tid var Olus Postumius Tubernus diktator i Rom, han som henrettede sin egen søn med en økse, fordi han havde kæmpet mod fjenderne i modstrid med hans ordrer. Det romerske folks fjender var dengang fidenaterne og aequerne. 18 På dette tidspunkt var Sofokles og derefter Euripides kendte og berømte som tragediedigtere, Hippokrates som læge og Demokrit som filosof; Sokrates fra Athen var ganske vist yngre end dem, men de levede delvist på samme tid.

19 Da noget senere militærtribunerne regerede i Rom med konsularisk myndighed, indsatte omkring året tre hundrede syv og fyrre efter Roms grundlæggelse lakedaimonerne de berygtede tredive tyranner hos athenerne, og på Sicilien styrede Dionysios den Ældre som tyran, og få år efter blev Sokrates dømt til døden i Athen og blev henrettet i fængslet med gift. 20 Omtrent samtidig blev Marcus Furius Camillus diktator i Rom og erobrede Veii; 21 ikke længe efter kom krigen mod senonerne, 22 da gallerne erobrede Rom bortset fra Capitol.

23 Ikke ret meget senere var astronomen Eudoxos blevet berømt i Grækenland, lakedaimonerne blev besejret af athenerne ved Korinth under ledelse af Formion, 24 og i Rom blev Marcus Manlius, som havde fordrevet gallerne, da de under belejringen af Capitol var krøbet op ad de stejle skrænter, domfældt for at have planer om at blive konge, og han blev dømt til døden ved at blive kastet ud fra den

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

tarpejiske klippe, som Marcus Varro siger,<sup>67</sup> mens Cornelius Nepos fortæller,<sup>68</sup> at han blev pisket til døde; 25 i netop det syvende år efter generobringen af byen fortælles det, at filosoffen Aristoteles blev født.

26 Adskillige år efter krigen mod senonerne besejrede thebanerne lakedaimonerne under ledelse af Epameinondas ved Leuktra, 27 og kort efter begyndte man i Rom ifølge en lov af Licinius Stolo at vælge konsuler også blandt plebejerne, mens det tidligere kun havde været lovligt at vælge en konsul blandt patricierne.

28 Omkring fire hundrede år efter grundlæggelsen af byen overtog Filip, søn af Amyntas og far til Alexander, magten over Makedonien, og på dette tidspunkt blev Alexander født, 29 og få år senere rejste filosoffen Platon til Dionysios den Yngre, der var tyran på Sicilien; 30 et stykke tid derefter besejrede Filip athenerne i et stort slag ved Chaironeia. 31 Taleren Demosthenes søgte efter dette slag at redde sig ved flugt, og da han blev kritiseret, fordi han var flygtet, afparerede han med følgende velkendte vers:

"Den mand, som flygter, kommer til at slås igen."<sup>69</sup>

32 Senere blev Filip snigmyrdet; og Alexander overtog magten og satte over til Lilleasien og Orienten for at underkaste sig perserne. 33 En anden Alexander, med tilnavnet Molossos, kom til Italien for at føre krig mod det romerske folk – for nu begyndte rygter om romersk tapperhed og succes at lyse blandt fremmede folkeslag – men før end han kunne føre krig, døde han. Vi har hørt, at da denne Molossos var på vej til Italien, sagde han, at han gik mod romerne som mod en hær af mænd, mens makedonerne var gået mod perserne som mod en hær af kvinder. 34 Da makedoneren Alexander senere havde undertvunget størstedelen af Orienten og hersket i elleve år, døde han. 35 Ikke længe efter døde filosoffen Aristoteles og kort efter Demosthenes, 36 og omtrent på samme tid blev det romerske folk hjem-søgt af en alvorlig og langvarig krig mod samniterne, og konsulerne Tiberius Ve-

---

67. Varro, *Annales* fr. 2 Peter.

68. Nepos, *Chronica* fr. 8 Malcovati.

69. Menander, *Monostichoi* 56 Jaekel (jambisk trimeter).



**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

turius og Spurius Postumius blev belejret i et ugunstigt terræn ved Caudium af samniterne og sendt under åget, og de slap først væk, da de havde indgået en skammelig aftale, men da de af denne grund på folkets ordre blev overgivet samniterne gennem gesandter, blev de ikke modtaget.

37 Derefter blev omkring året fire hundrede og halvfjerds efter byens grundlæggelse krigen mod Pyrrhos begyndt. 38 På denne tid var atheneren Epikur og ki-tiensen Zenon berømte filosoffer, 39 og samtidig var Gaius Fabricius Luscinus og Quintus Aemilius Papus censorer i Rom, og de udstødte Publius Cornelius Rufinus, der to gange havde været konsul og diktator, og de nedskrev som begrundelse for straffen, at de havde erfaret, at han havde ti pund sølv, der var forarbejdet til brug ved middage.

40 Omkring året fire hundrede og halvfems efter Roms grundlæggelse, da konsulerne var Appius Claudius, med tilnavnet Caudex, en bror til den berømte Appius Caecus, og Marcus Fulvius Flaccus, blev der påbegyndt den første krig mod punerne, 41 og ikke meget senere blev Kallimachos, den kyreniske digter, kendt i Alexandria hos kong Ptolemaios.

42 Lidt mere end tyve år senere blev der sluttet fred med punerne, da Gaius Claudius Centho, en søn af Appius Caecus, og Marcus Sempronius Tuditanus var konsuler, og som den første af alle begyndte Lucius Livius at opføre teaterstykker i Rom ca. hundrede og tres år efter Sofokles' og Euripides' død og omkring to og halvtreds efter Menanders. 43 Quintus Valerius og Gaius Mamilius efterfulgte som konsuler Claudius og Tuditanus, og i deres konsulat blev digteren Quintus Ennius født, fortæller Marcus Varro i første bog af sit værk *Om digterne*,<sup>70</sup> og han tilføjer, at da Ennius var syv og tres år gammel, skrev han tolvte bog af sine *Årbøger*, og at Ennius selv siger dette i den samme bog.<sup>71</sup>

44 I året fem hundrede og nitten efter grundlæggelsen af Rom lod Spurius Carvilius Ruga sig som den første i Rom efter sine venners råd skille fra sin kone med den begrundelse, at hun var ufrugtbar, og at han over for censorerne havde aflagt ed på, at han havde en kone for at få børn, 45 og i samme år opførte digteren

---

70. Varro, *De poetis* 1 fr. 61 Funaioli.

71. Ennius, *Annales* p. 67 Vahlen.

**Aulus Gellius, Attiske nætter 17. bog**

Gnaeus Naevius teaterstykker for folket, og Marcus Varro fortæller i første bog af *Om digterne*,<sup>72</sup> at han gjorde krigstjeneste under den første puniske krig, og det samme siger også Naevius i det digt, han skrev om denne krig.<sup>73</sup> Porcius Licinus siger med disse vers, at poesien først begyndte senere i Rom:

"Under den anden puniske krig gik musen med bevinget skridt  
hen til Romulus'es krigeriske, vilde folkeslag."<sup>74</sup>

46 Efter ca. femten år brød krigen derefter ud mod punerne, 47 og ganske kort tid senere var Cato berømt som taler i staten og Plautus som digter på scenen; 48 på samme tid blev stoikeren Diogenes, akademikeren Karneades og peripatetikeren Kritolaos sendt som gesandter af athenerne til det romerske folks senat for at føre forhandlinger. 49 Der gik ikke lang tid, før Quintus Ennius og så Caecilius og Terentius og snart efter også Pacuvius, og da Pacuvius allerede var en gammel mand, Accius blev berømte og endnu mere Lucilius ved sin kritik af deres digterværker.

50 Men jeg er nu gået alt for langt, for jeg har sat den anden puniske krig som grænse for disse små bemærkninger.

---

72. Varro, *De poetis* 1 fr. 56 Funaioli.

73. Naevius, *Bellum Punicum* fr. 44 Strzelecki.

74. Porcius Licinius fr. 1 Morel (katalektiske trochæiske tetrametre).